



## ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК СУЧАСНА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ

**А** Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури з питань визначення сутності інклюзивної освіти, типології, інтеграції та умов її впровадження. Розкриті переваги інклюзивної освіти, вимоги до інклюзивного розвивального середовища.

**Ключові слова:** інтеграція, інклюзивна освіта, навчання дітей з особливими освітніми потребами.

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** На сучасному етапі розвитку суспільства в Україні освітні реформи набувають усе більше гуманістичної спрямованості. Особливе місце в модернізації системи освіти посідає освіта осіб з особливостями психофізичного розвитку, адже згідно з демократичними соціальними перетвореннями і пріоритетами сьогодення в нашій країні законодавчо визнане право кожної дитини на здобуття освіти у загальноосвітніх закладах за місцем проживання. Отже, на сучасному етапі розвитку освітньої галузі в Україні активного впровадження набуває інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір, що виявляється в розвиткові нової – інклюзивної – форми навчання в освітньому просторі України, яка вважається основною освітньою інновацією кінця ХХ століття – початку ХХІ століття і має не тільки велику кількість прихильників, але й противників у всьому світі [2].

Сучасні дослідження з педагогічної антропології свідчать, що концепція загальноосвітньої інтеграції дітей з порушеннями психофізичного розвитку базується на визнанні важливості антропологічних аспектів у педагогічній діяльності і відхилення в розвитку, що розглядаються через структуру дефекту, не виступають як особливий спосіб існування дитини. Отже, значна увага у процесі організації педагогічної підтримки має приділятися соціальному оточенню та індивідуальній підтримці життя особливої дитини.

**Аналіз наукових досліджень.** На сучасному етапі розвитку корекційної освіти в Україні та інших країнах світу зростає роль досліджень, спрямованих на пошук ефективних шляхів організації й впровадження інтегрування дітей, які мають особливості психофізичного розвитку, в загальноосвітній простір (В. Бондар, Е. Данілявічуте, В. Засенко, Ю. Найда, А. Колупаєва, А. Конопльова, С. Литовченко, Н. Назарова, М. Малофєєв, С. Миронова, Т. Сак, В. Синьов, В. Феоктістова, Л. Шипіцина, Н. Шматко).

**Мета статті** – проаналізувати психолого-педагогічну літературу з питань визначення сутності інклюзивної освіти, умов її здійснення, типології інтеграції; розкрити переваги ін-

клюзивної освіти, вимоги до інклюзивного розвивального середовища

**Виклад основного матеріалу.** Із моменту ратифікації Україною Конвенції ООН про права дитини (1991 р.) та про права інвалідів (2009 р.) усе більшого визнання набуває соціальна модель, яка, на противагу медичній моделі, розглядає ваду здоров'я як соціальну проблему, а не як характеристику особистості [7].

Інклюзія (лат.) – включення, введення, приєднання. Інтеграція (лат.) – об'єднання частин у ціле [3, с. 153]. Частіше терміни «інтеграція» та «інклюзія» використовуються педагогами як синоніми [1]. Але на даний час в освітанській галузі з'являється розуміння відмінностей між ними. Інклюзія, на відміну від інтеграції, розглядає не лише інвалідність. Вона охоплює всі форми різноманітності і передбачає, що всі учні, як правило, належать до системи масової освіти [6].

Інклюзивна освіта – це: освіта, яка спирається на ідеї адаптивної школи, що враховує індивідуальні особливості кожного суб'єкта (С. Альохіна); стратегія спільного навчання всіх дітей, що дозволяє вирівнювати стартові умови одержання освіти кожною дитиною (Ю. Мельник); система освітніх послуг, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу (С. Семак), базується на принципі забезпечення основного права дитини на освіту та права навчатися за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу (О. Кривоносова); процес і результат навчання учнів з особливостями розвитку в загальноосвітньому середовищі за спеціальними програмами, творчо адаптованими методами й методиками викладання (В. Бондар). Інклюзивне навчання визначають як процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно зорієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [4].

Для здійснення інклюзивної освіти мають бути створені відповідні умови: регламенто-

ване нормативно-правовими документами, фінансове та юридичне забезпечення освітнього процесу; розроблений механізм комплектування класів дітьми з особливими освітніми потребами; спеціально підготовлений для отримання медичної, психологічної та педагогічної підтримки кадровий ресурс (введення в штат додаткової одиниці – асистента вчителя (корекційного педагога) з обов'язковою підготовкою зі спеціальної психології та спеціальної педагогіки, спеціальних методик викладання, а також підвищення кваліфікації для всього колективу школи зі спеціальних психології, педагогіки та технологій інклюзивної освіти); матеріально-технічне оснащення для створення безбар'єрного середовища; адаптовані індивідуальні навчальні програми, складені фахівцями за згодою батьків; необхідний роздавальний і дидактичний матеріали; робота повинна відбуватися у партнерстві з громадськими організаціями за підтримки місцевих органів управління освітою [1].

До інклюзивного розвивального середовища висувають певні вимоги: воно повинно бути цікавим, ініціювати діяльність дитини, створювати умови для повнішої комунікації, взаємодії дітей, здійснювати найповнішу адаптацію дитини до реального життя та соціалізації, а також багатофункціональність, будування за системним принципом, урахування специфіки розвитку дитини, використання різнорівневих і різнопрофільних матеріалів [5].

В основі практики інклюзивного навчання лежить ідея, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, хто не відповідає умовно визначеному стандарту «нормальності», ідея цінності будь-якої дитини, прийняття її індивідуальності, ідея, що життя і побут людей з обмеженими можливостями мають бути якомога наближені до умов і стилю життя всієї громади. У межах інклюзивної моделі учні з особливими потребами отримують можливість перейти зі спеціалізованих шкіл у масові за місцем проживання, відвідувати ту школу, яку б дитина відвідувала, якби була б здоровою.

Термін «діти з особливими потребами» стосується дітей, навчання яких потребує додаткових ресурсів, чиї освітні потреби виходять за межі певних стандартів. Це широке поняття охоплює як обдарованих дітей, так і дітей із порушеннями психофізичного розвитку, з обмеженими можливостями здоров'я, інвалідів, дітей із різних соціально вразливих груп (безпритульних, сиріт) та ін. [4]. Однак в Україні це поняття звужене й зараз найчастіше обговорюють шляхи впровадження інклюзії лише для дітей з особливостями або порушеннями психофізичного розвитку.

Залежно від типу порушення виділяють ка-

тегорії дітей: з порушеннями слуху; з порушеннями зору; з порушенням інтелекту; із затримкою психічного розвитку; з мовленнєвими порушеннями; з порушеннями опорно-рухового апарату; зі складною структурою порушень (розумово відсталі, сліпі чи глухі, сліпоглухі та ін.); з емоційно-вольовими порушеннями та дітей з аутизмом.

Сама система інклюзивної освіти включає в себе навчальні заклади середньої, професійної та вищої освіти. Її головні напрями роботи – це створення безбар'єрного середовища в навчанні та професійній підготовці людей з обмеженими можливостями. Це технічне оснащення освітніх закладів, розроблення спеціальних навчальних курсів для педагогів та учнів, які спрямовані на розвиток їхньої взаємодії з людьми з особливими потребами. У таких закладах ведеться робота над спеціальними програмами, що спрямовані на те, щоб полегшити процес адаптації учнів з обмеженими можливостями в загальноосвітніх закладах.

До переваг інклюзивної освіти відносять: відсутність ізоляції в замкненому середовищі дітей із такими самими проблемами; поліпшення когнітивного, моторного, мовного, соціального та емоційного розвитку дітей завдяки цілеспрямованому спілкуванню зі здібнішими однолітками; програвання ровесниками ролі моделей для дітей з особливими освітніми потребами; проведення навчання з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей; можливість для дітей з особливими освітніми потребами жити разом із батьками, налагоджувати дружні стосунки зі здоровими ровесниками та брати участь у громадському житті; можливість для здорових дітей учитися природно сприймати, співчувати, толерантно ставитися, налагоджувати дружні стосунки з тими, із ким доля обійшлася жорсткіше; можливість для вчителів інклюзивних класів сприймати дітей цілісніше, краще розуміти індивідуальні особливості учнів, оволодівати різноманітними педагогічними методиками розвитку дітей із урахуванням їхньої індивідуальності; отримання батьками оперативної педагогічної підтримки і не поривання ними емоційного зв'язку з дитиною; менші затрати на створення й утримання інклюзивних загальноосвітніх і дошкільних навчальних закладів, ніж на створення складної системи різних типів закладів, що спеціалізуються в галузі освіти конкретних груп дітей [3].

Нижче наведені основні принципи, притаманні інклюзивній освіті:

- цінність людини не залежить від її здібностей;
- кожна людина може мислити та переживати певні почуття;

- кожна людина має право на спілкування та на те, щоб бути почутим;
- всі люди мають потребу один в одному;
- справжня освіта може здійснюватися тільки у контексті реальних відносин;
- всім людям необхідна підтримка та дружба однолітків;
- для всіх тих, хто навчається, досягнення прогресу є те, що вони можуть зробити, ніж те, що їм не під силу;
- різноманітність прикрашає всі сторони життя людини.

Ураховуючи всі вищезазначені принципи, відокремимо декілька найважливіших цінностей інклюзивної освіти:

1. Взаємоповага, тобто людина повинна сприйматися як найважливіша цінність.
2. Толерантність, яка повинна проявлятися у терпимому ставленні до людей різних національностей, культур, соціальних шарів.
3. Усвідомлення себе частиною суспільства, що є невід’ємною складовою існування та розвитку людини взагалі.
4. Надання можливостей для розвитку навичок і талантів конкретної людини, бо кожна людина має певні здібності, і метою навчальних закладів є розкриття їх у процесі навчання.
5. Взаємодопомога є також необхідною, бо саме завдяки їй будуються міцні стосунки між людьми та виникає довіра до інших.
6. Можливість навчатись один у одного, що є

запорукою успіху будь-якого навчання.

7. Можливість допомагати самим собі та людям у своїй спільноті.

**Висновки.** Отже, інклюзивна освіта розглядає не тільки процес інтеграції дітей з обмеженими можливостями у загальноосвітній навчальний заклад, але надає можливість кожній дитині відчувати, що вона – індивід, але й водночас є частиною великого суспільства. Сучасна система освіти має бути модифікована для включення в загальноосвітній простір дітей з особливими потребами.

Проблема вивчення питань інклюзивної освіти потребує **подальшого дослідження**, що стосується розкриття способів визначення коефіцієнта інклюзії, технологій інклюзивного навчання.

#### Список використаних джерел:

1. Бондар, В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен / В. Бондар // Рідна школа. – 2011. – № 3. – С. 10–14.
2. Колупаєва, А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади : монографія / А. А. Колупаєва. – Київ : Педагогічна думка, 2007. – 458 с.
3. Краткий словарь иностранных слов / под ред. И. В. Лехина, Ф. Н. Петрова. – Москва : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1951. – 488 с.
4. Кривоносова, О. В. Інклюзивна освіта в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Кривоносова. – Режим доступу : [www.education-inclusive.com/shho-take-inklyuziya](http://www.education-inclusive.com/shho-take-inklyuziya)
5. Лапшина, І. С. Наукові засади управління інклюзивним освітнім простором / І. С. Лапшина // Педагогіка формування творчої особистості у вищих і загальноосвітніх школах : зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2012. – Вип. 24 (77). – С. 188–193.
6. Мельник, Ю. В. Соціально-педагогічні детермінанти інклюзивного образования : компаративний аналіз західних і російських представлень / Ю. В. Мельник // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. – 2013. – Вып. 11. – С. 153–162.
7. Семак, С. Інклюзивна освіта : сутність, поняття, термінологія [Електронний ресурс] / С. Семак. – Режим доступу : <http://doshkilla.blogspot.com/2012/03/blog-post.html>

*Дата надходження авторського оригіналу до редакції : 06.03.2015*

**Смешнова А. В. Інклюзивное образование как современная модель обучения.**

**А** Проведен анализ психолого-педагогической литературы по вопросам определения сущности инклюзивного образования, типологии, интеграции и условий её осуществления. Раскрыты преимущества инклюзивного образования, требования к инклюзивной развивающей среде.

**Ключевые слова:** инклюзия, интеграция, инклюзивное образование, обучение детей с особыми образовательными потребностями.

**Smeshnova A.V. Inclusive education as a modern model of education.**

**S** The analysis of psychological and pedagogical literature on defining the essence of inclusive education, conditions of work, typology integration is giving. The benefits of inclusive education, the requirements for the developing inclusive environment are disclosed.

**Key words:** inclusion, integration, inclusive education, education of children with special needs.